

СПИСАНИЕ „НАУЧЕН ПРЕГЛЕД“ – ПРЕДШЕСТВЕНИКЪТ НА „НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА УНСС“

Лиляна Велева¹
e-mail: lia_vel@abv.bg

Резюме

Настоящият текст проследява създаването, развитието и значението на списание „Научен преглед“ като исторически предшественик на днешното списание „Научни трудове“ и като част от институционалната история на Свободния университет за политически и стопански науки – София. Анализирани са историческият контекст на междувоенния период, редакционната концепция, тематичният обхват и структурата на изданието. Акцентира се върху ролята на списанието като научен и просветен форум, допринесъл за академичния живот, обществените дебати и утвърждаването на университета в национален и международен план.

Ключови думи: научна периодика, университетска история, академична традиция, научна и културна памет

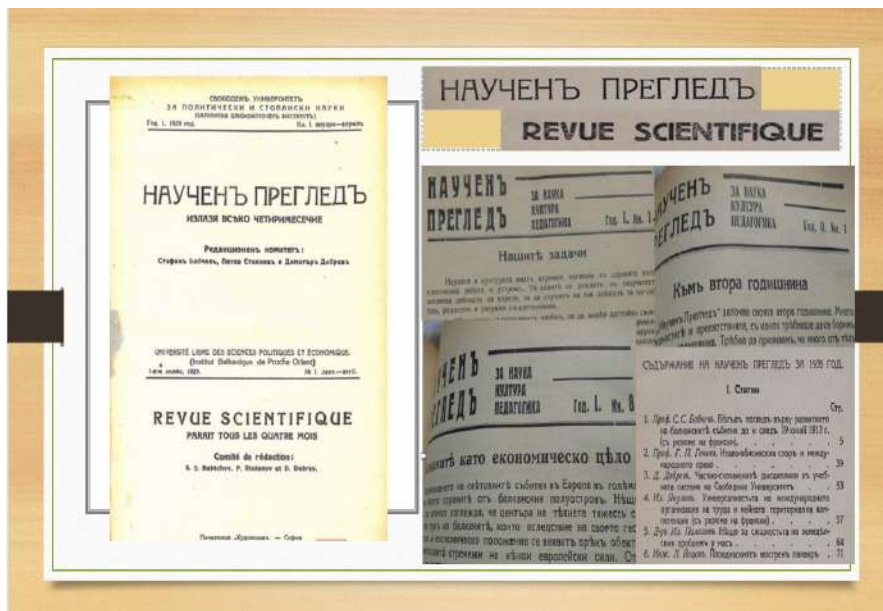
JEL: A20, B10

Увод

През изминалата 2025 година Университетът за национално и световно стопанство отбеляза 105-та годишнина – своето забележително институционално дълголетие. Въпреки историческите превратности, през всички периоди от развитието си, Университетът запазва своята идентичност, мястото и ролята си на образователен и научен център в България. Това неизменно го поставя в полето на обществената динамика, като неразделна част от многостранните прояви на живота в нашата страна.

В богатия летопис на Свободния университет за политически и стопански науки – София, в поредицата от ценни факти присъства и печатният му орган сп. „Научен преглед“ (фигура 1). Написаното по неговите страници остава неподвластно на времето, автентично съхранено и до днес за нашата историческа, научна и културна памет, и за поколенията.

¹ Доцент, доктор, катедра „Политическа икономия“, УНСС



Източник: Научен преглед, г. I, 1929, кн.1; г. II, 1930, кн.1 и 8; г. VII, 1935, кн.1-3.

Фигура 1: Първите издания на списание „Научен преглед“

Исторически контекст и институционални основи на списанието

Списанието излиза в периода между двете световни войни, в сложни и трудни години – политически, икономически и социални, не само в национален, но и международен план. Реалността в България е белязана от постоянна проблемност, подхранваща несигурност, тревожност, изострена обществена чувствителност към състоянието и перспективите за стабилизация и развитие. Всичко това, с целия поток от събития е отразявано от пресата, като в пъстър калейдоскоп. Именно тогава у нас лавинообразно (със стотици) нараства броя на различни вестници, списания, единични листове и пр. Те са списвани като независими или пристрастно (политически и идейно), жанрово са многообразни, водещи читателите си в лабиринта между сензацията и сериозните новини, между значимите обществени проблеми и повърхностно забавните „жълти“ истории. На общия фон значително по-малък е броя на периодични издания по въпроси от областта на науката, образованието и просветата (заглавията наброяват между 50-70). Част от тях са свързани с дейността на водещи институции – Министерство на народното просвещение, Софийския университет, Свободния университет,

Висшето търговско училище във Варна, Висшето търговско училище „Димитър Ценов“ – Свищов и др. В тази група на специализираната периодика своето място заема и сп. „Научен преглед“.

Още през есента на 1920 г. с откриването на Свободния университет ръководството предприема организационни стъпки за полагане основите на новата образователна институция. Приет е Устав, който регламентира академичната дейност, а в Раздел VI. Особени разпоредби е записан текст: „Свободният университет издава периодическо списание „Научен Преглед“, редактиран от комитет, по програма изработена от Академическия съвет“. Изпълнението на това предписание е отложено с няколко години, причините са от различно естество (организационно-административни, усилия и грижи за учебния процес, финансиране и др.). В периода 1929 – 1935 г. от списанието самостоятелно излизат 7 книжки, след което „Научен преглед“ се слива и става част от Годишниците на Свободния университет. Списанието е одобрено от Министерството на народното просвещение с окр. № 856 от 15 януари 1930 год. Изданието е дело на софийските печатници – „Художник“ и „Нов живот“.

След публикуването на първите броеве, редакционният екип започва втората година, споделяйки с читателите си за „трудностите и препятствията“, пред които са били изправени и е трябвало да разрешават. Те признават, че много от тях са преодолени с щедрата подкрепа от абонати, подпомогнали също със сътрудничество и разпространението на „Научен преглед“. Най-сериозният проблем остава финансирането, за което се отбелязва, че „извънредно тормозеше нашата работа“. Независимо от тези обстоятелства, с удовлетвореност се посочва, че първата годишнина на академичното списание „беше оценено добре от жадуващите за истини и обществено творчество“.

Редакционна колегия и тематичен обхват

Избраният *редакторски екип* е в състав от професорите – **Стефан Бобчев, Петко Стоянов, Димитър Добрев**. Те са изявени и авторитетни учени в своите области, университетски преподаватели, общественици, политици, държавници – заемали различни постове през отделни периоди от живота си, признати в чужбина за своята ерудиция и заслуги. И тримата се занимават дълги години с журналистическа дейност като редактори, сътрудници, дописници на десетки вестници и списания, наши и чуждестранни. Това е своеобразна „школа“ за перото им и в изграждането на тезисни конструкции от областта на икономиката, политиката, културата и образованието. Натрупаният опит става верен компас в работата по издаването на „Научен преглед“. Стремещът на редакционния екип, както и на сътрудниците, е да

запознават своите студенти и по-широк кръг заинтересовани с актуалните проблеми, с новите икономически и социални направления, да дават нова, по-модерна насоченост на мисленето и това да допринесе за положителната промяна на реалността.

Тези намерения са заявени в „*Нашите задачи*“ – уводния материал в първия брой от първата годишнина на списанието „Научен преглед“. В обръщение към читателите са посочени основните задачи, които си поставят неговите създатели. Като изтъкват огромното значение на науката и културата в „ежедневната работа и устрем“, те подчертават необходимостта „правилно да се познава, по-широко да се овладява, по-непосредствено да говори науката и културата на своето време“. Аргументите са, че „... днес много сурогати и заблуждения се таксуват за наука, много фалш и лицемерие – за култура. Всичко това пречи за нашето, лично и национално, научно-културно и обществено възможване и развитие“. В този контекст се посочва, че „Научен преглед“ си поставя „трудната, но благородна задача да даде здрава духовна храна на своите читатели, разяснявайки най-актуалните и интересни въпроси от областта на науката, културата и нашата общественост и помогне за тяхното овладяване и правилно ориентиране“. Обобщена е важната и първостепенна грижа на издателите – да помогнат в разработването и изясняването на „животрептущи проблеми – теоретически и практически“.

Темите в списанието са съобразени и отговарят на неговия специализиран характер. Като академично издание, ориентирано към нуждите на студентската аудитория и специалистите, на страниците на „Научен преглед“ се поставят за разглеждане определен кръг от въпроси. Те са от областта на: икономиката; правото; философията (за изграждане на научния мироглед и метод); социологията като наука за обществото; проблеми от европейската и българската история, включително такива с актуално значение; въпроси от областта на естествознанието; психологията; литературната теория и критика; „нашата култура и общественост“. Специално внимание е заявено към въпросите на образованието и възпитанието.

Трябва да се отбележи, че в Свободния университет преподавателите дават знания на своите студенти по право, търговия, индустрия, финанси, стопанско ръководство, хуманитарни дисциплини, дипломация и пр. Но наред с формирането на тяхната икономическа квалификация, младежите са учени на етика, морал, духовност и родолюбие, вдъхновявани са да имат мисия – чрез отдаденост в професията да постигнат лична и обществена полезност, по-добра реализация и перспективи. Именно това е подчертано още в първия брой на списанието. Във въвеждащите послания към читателите се посочва задачата: „... да възпита чувствата на уважение, обич и дълг към националното, към народното, към научните и свободолюбиви традиции на нашия народ и помогне за нашето материално и духовно издигане“.

Структура, авторски състав и научно-просветна функция

В структурно отношение съдържанието на „Научен преглед“ е разделено на две основни части: *I. Статии* – място предназначено за авторски материали и *II. Книгописни отзиви и бележки* – разнообразна информация от различни области. Тази основна структура се запазва и прилага през целия период на изданието.

Списание „Научен преглед“ е замислено и реализирано като средство за допълване и съчетаване с образователните цели на университета, като форум за научни изяви, като място за компетентни анализи на обществено политически и икономически проблеми. Интерпретират се теоретични постановки за състоянието и тенденциите в нашия и международния живот в различните им аспекти. Авторите на научните публикации са предимно университетски преподаватели, но също изявени икономисти и практики от стопанския живот и държавното управление. Всеки от тях има своя индивидуален път, но те са обединени от мисия и дълг към университета, към студентите и обществото – за по-висока образованост и култура. Това са личности от тогавашния интелектуален елит на страната, които със задълбочените си изследвания поддържат високото научно равнище на списанието.

В основния раздел – I. Статии се публикуват подбрани материали, които са от интерес за читателската аудитория. Сред тях са тези на: **проф. С. Бобчев** по проблеми на най-новата история на Близкия Изток, законодателството и реформите в турската република, известни са неговите изследвания по въпроси от историята и настоящето на балканските страни, обичайното право и др.; **проф. П. Стайнов** пише за обща система на формите на вътрешното управление; **проф. А. Иширков** прави преглед върху политико-географското схващане на държавата и гъстотата на населението в България; **проф. Д. Добрев** публикува ръководство за контрола, ревизии на експертизи на стопанските предприятия, също така анализира голямата икономическа криза в светлината на стопанското ръководство, разглежда акционерните дружества и спестовността, коментира обстойно въпроса за частно-стопанските дисциплини в учебната система на Свободния университет; **д-р Ст. Данев** се спира подробно на Конвенцията между Русия и България от 1902 г.; **проф. Д. Мишайков** пише по темата за „Загубата като икономическа категория“, също така прави обобщена икономическа картина на нашето стопанство през 30-те години; **проф. П. Стоянов** интерпретира темата народинтелигенция; анализиран е процеса по съставянето на проекта за нашата конституция – от **проф. С. Баламезов**; **проф. Г. Генов** изследва „стълкновенията на законите в България“, другата му тема е итало-абисинския спор и международното право; **Ил. Янулов** представя универсалността на Международната организация на труда и нейната териториална компетенция;

К. Бобчев излага вижданията си за основните проблеми на народостопанската политика; **Ил. Палазов** изследва въпроси от областта на кооперативното движение, същността на земеделския проблем у нас и др.

В „Научен преглед“ редовно се води рубриката – **Книгописни отзиви и бележки** (наименованието има няколко варианта). Тук съдържанието е впечатляващо с многообразието си – една богата палитра от информация, представяща картината на живота у нас и в чужбина. По същество, тази рубрика дава и конкретна илюстрация на богатия книжен пазар у нас и в другите страни. С цел да се внесе систематичност и прегледност и да се избегне еkleктично поднасяне на информацията се извеждат няколко подзаглавия. В първите книжки те са формулирани: По общи и политически въпроси; По издания на Свободния университет; По финансови и стопански науки; Книгопис; Из живота на нашите университети; Из живота на чуждите университети; Географски изучавания на България; За Близкия Изток и Балканите и пр.

Тези избрани групи търпят известна промяна през годините (по наименование и брой). Очевидно стремежът на редакторите е адекватно да отразяват нарастващия обем от информация, както и тематично да я селектират с оглед на професионалното ползване. Така в „Научен преглед“, 7-ма година, кн. 1-3, в раздел Книгопис вече са формулирани категориите: I. История и геополитика; II. Кооперативно право; III. Административно право; IV. Търговско право; V. Междудържавно право; VI. Международно и конституционно право; VII. Балканология; VIII. Култура и просвета; IX. Етнография; X. Публицистика; Животопис.

Анонсирани са новоизлезли книги на български и чужди автори. Това се прави с изчерпателни и компетентни оценки, с подчертан принципен и критичен подход, с акценти върху достойнствата или недостатъците на рецензиранит изследвания. Някои от тях са: Най-нова дипломатическа история (от Виенския конгрес до днес) на **д-р С. Данев**; Сравнително и българско конституционно право – **проф. Ст. Баламезов**; **д-р Б. Д. Кесяков** – Принос към дипломатическата история на България; **Ил. Палазов** – Теория и практика на кооперацията. Основни начала; Търговско право – от **д-р Л. Диков** и др. Сред презентирани книги са и на чужди автори: **Стивън Рънсиман**, История на Първото българско царство; **Рене Пино**, Трябва ли да се ревизират договорите; **Фокарил**, Днешна България в нейните социални, стопански и пр. отношения; **Пазволски**, Стопанското положение на България; **Шарл Жид**, Основни начала на политическата икономия и др.

На читателите се представят и някои **Юбилейни издания** – посветени на видни български учени и интелектуалци от първата половина на ХХ в. Такива са: Сборник в чест на **проф. Анастас Иширков**, чието „научно дело

е всепознато и то вече се високо цени не само в България, но и далече зад нашите предели. Той е първият учен и професор по география в България; Сборник в чест на **проф. Любомир Милетич** за 70 години от неговото рождение – „всеизвестен като солиден историк, филолог и етнограф“.

Особено интересен, но и твърде полезен, е **прегледа на периодичните издания**, наши и чужди. Той присъства на страниците във всяка книжка на „Научен преглед“, като са дадени кратки сведения за характера на съответните издания, за тяхната редакция, сътрудниците и пр. Конкретният обзор на съдържанието за отделни броеве дава възможност на читателите да се ориентират накратко какви материали могат да намерят по въпроси, които ги интересуват. Сред многобройните заглавия са: **Родна реч** – „списание за ревнителите на българското Слово“; **Известия на Историческото дружество**, реферирано като сериозно издание за историци, които да правят „справки в тоя разностранен орган“; **сп. Обществено развитие; Училищен преглед** – орган на Просветното м-во; **Общински преглед** – „дава упътване по всички въпроси из областта на службите при изборните учреждения в България“; **Славянски глас** – отразява „културния, обществения и стопански живот на разните славянски народи“; **Български книгопис** – ценен с прегледа си на отпечатани книги, списания и вестници, издание на Народната библиотека; **Академически глас** – орган на Дружеството на завършилите Свободния университет; **Годишници** на търговско-индустриалните камари и много други. В многобройните представени с отзиви заглавия са още: **La Bulgarie** – с публикуван очерк за Свободния университет (1934, бр. 20, 21); **Le Monde slave** – отбелязва се, че излиза нередовно; **Revue de mond** – едно от най-старите френски издания със 130-годишна история; **L'Europa orientale** – италианско списание за политика, история, културен живот; **Nouvelle Revue de Hongrie** – преглед за развитието на Унгария (история, етнография, народопсихология и пр.); **L'Esprit International** – списание посветено на международни въпроси и др.

В по-късните издания на „Научен преглед“ се включва като допълнителен раздел (тип новинарски) – Хроника, отразяваща текущи събития и факти в няколко области. Такива са: **Научната хроника** – за форуми, конгреси, научни срещи и подобни прояви. Примери са коментари за проведените: Първи събор на правниците от славянските държави в Братислава (септември, 1933 г.); IV-ти международен конгрес за византийски изследвания в София, свикан по покана на българското правителство и др. В **Законодателната хроника** се публикува специализирана информация. Читателите са информирани за законопроекти, сред тях например са и тези от Министерство на правосъдието (за 1934 г.). Те се отнасят до изменение на Наказателния закон, промени в „наредбите за богохулство, измама и чиновническо пре-

стъпление, наказанията за които се засилват“, за имуществените отношения между съпрузите и др. **Финансово-бюджетната хроника** съдържа данни и сведения по конкретна бюджетна материя. Такъв например е обстояния коментар – по експозето на финансовия министър, цифрите и пълния текст на държавния бюджет за 1934 – 1935 г. – една точна и изчерпателна информация за специалисти.

Част от съдържанието на „Научен преглед“ е посветено на живота на Свободния университет. Това включва: отчетите на Академичния съвет, академичните речи произнасяни при откриването на всяка учебна година, сведения за учебния процес, статистически данни за студентите, за завършилите и получили дипломи, за дейността на студентските организации. Отбелязвани са, с цялата уважителност, университетските мероприятия, организирани при отбелязването на юбилейните академични и общонационални празници, правен е редовно преглед на международните връзки и сътрудничество и пр.

Заклучение

Списание „Научен преглед“, заедно с другите периодични издания, има безспорна значимост за Свободния университет, като неразделна част от неговата образователно-учебна и обществено-културна дейност. Всички материали, публикувани по страниците на списанието, осигуряват една широка информираност на студенти, преподаватели, специалисти по редица научни теми, по актуални въпроси от стопанския и обществен живот в нашата страна и чужбина. Трябва да се подчертае, че списанието има определен принос в утвърждаването на популярността и авторитета на новосъздадения университет не само в България, но в Европа и по света. Документирани са многобройните международни контакти и сътрудничество с други университети и сродни организации, с видни чуждестранни учени и дейци от различни сфери. В широката международна мрежа, изградена от институционални и лични връзки, се провеждат научни форуми, разменя се кореспонденция, книги, периодика. Списанието „Научен преглед“ е изпращано до над 50 университета и професионални организации, които заявяват интерес.

Публикуваното на страниците на изданието представлява непреходно свидетелство за университетския живот, академичната атмосфера, за постиженията и проблемите, които възникват, и за начина, по който се решават. Това внася допълнителна светлина в общата картина на българската образователна система в периода между двете световни войни и в частност – на културно-духовния живот у нас.

Със своята тематична насоченост „Научен преглед“ има определена роля за обогатяването на излизащата тогава стопанска книжнина в България. Авторските изследвания с анализи и интерпретации на редица икономически проблеми, конкретните предложения и препоръки за подобряване на обществената и индивидуална стопанска практика в страната са отражение на времето и историята, но някои от идеите и концепциите до днес остават актуални и продължават да будят интерес.

Използвана литература

- Бобчев, С. С. (1924). Свободният университет и неговите задачи и назначение. *Годишник на Свободния университет в София*. (Bobchev, S.S., 1924, The Free University and its tasks and appointments. Yearbook of the Free University in Sofia).
- Велева, Л., Пипонкова, Л. (2014). *Стефан Бобчев 1853 – 1940*. (Veleva, L., Piponkova, L., 2014, Stefan Bobchev 1853 – 1940).
- Научен преглед*, г. I, 1929, кн. 1. (Scientific Review, g.I, 1929, kn.1).
- Научен преглед*, г. V, 1933, кн. 1-3. (Scientific Review, g.V, 1933, kn. 1-3).
- Научен преглед*, г. VII, 1935, кн. 1-3. (Scientific Review, g.VII, 1935, kn. 1-3).
- Панайотов, Т. (2013). Журналистическата дейност на политика и юриста Петко Стоянов Стайнов. *Архивен преглед*, № 1. (Panaiotov, T., 2013, The journalistic activity of politician and lawyer Petko Stoyanov Stainov. Archival review, № 1).
- Пенчев, П., Велева, Л., Димитров, М. (2021). *100 години Университет за национално и световно стопанство*. (Penchev, P., Veleva, L., Dimitrov, M., 2021, 100 years of the University of National and World Economy).
- Преглед на живота, академичната деятелност и управлението на Свободния университет през първата десетгодишнина (1920 – 1930). *Научен преглед*, 1930, кн. 3. (A review of the life, academic activity and management of the Free University during the first ten years (1920 – 1930). Scientific Review, 1930, vol. 3).

**THE JOURNAL SCIENTIFIC REVIEW (NAUCHEN PREGLED) –
THE PREDECESSOR OF RESEARCH PAPERS OF UNWE**

Assoc. Prof. Lilyana Veleva, PhD
Department of Political Economy
University of National and World Economy
e-mail: lia_vel@abv.bg

Abstract

This text examines the establishment, development, and significance of the journal Nauchen Pregled as the historical predecessor of the present-day journal Research Papers and as part of the institutional history of the Free University for Political and Economic Sciences in Sofia. It analyses the historical context of the interwar period, the editorial concept, thematic scope, and structural features of the journal. Emphasis is placed on its role as an academic and educational forum that contributed to scholarly debate, public discourse, and the consolidation of the university's reputation at both national and international levels.

Keywords: academic periodicals, university history, academic tradition, scholarly and cultural memory

JEL: A20, B10